

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ПЪРВО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО ХАМЪНОВ С/У БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 44062/98)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

8 април 2004

ВЛЯЗЛО В СИЛА

08/07/2004

Решението става окончателно при наличие на обстоятелствата, упоменати в чл. 44, ал. 2 от Конвенцията. Същото може да е предмет на редакционен преглед.

По делото Хамънов с/у България,

Европейският съд по правата на човека (Първо отделение), заседаващо в състав:

Г-н К. Л. РОЗАКИС [C.L. ROZAKIS], *Председател*,

Г-н Е. ЛЕВИЦ [E. LEVITS],

Г-жа С. БОТУШАРОВА [S. BOTOUSCHAROVA],

Г-н А. КОВЛЕР [A. KOVLER],

Г-н В. ЗАГРЕБЕЛСКИ [V. ZAGREBELSKY],

Г-жа Е. ЩАЙНЕР [E. STEINER],

Г-н К. ХАДЖИЕВ [K. HADJIEV], *съдии*,

и Г-н С. КЕСАДА [S. QUESADA], *Заместник-секретар на отделението*,

В разпоредително заседание, проведено на 18 март 2004,

Постанови настоящото решение на посочената по-горе дата:

ПРОИЗВОДСТВО

1. Делото е образувано по жалба (№ 44062/98) срещу Република България, подадена на 7 юли 1998 до Европейската комисия по правата на човека (“Комисията”) на основание предишния член 25 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (“Конвенцията”) от българския гражданин г-н Николай Томов Хамънов [Nikolai Tomov Hamanov], (“жалбоподател”).

2. Жалбоподателят се представлява от г-н М. Екимджиев [M. Ekimdjiev], адвокат от Пловдивската адвокатска колегия. Българското правителство (“Правителството”) се представлява от неговите агенти, г-ца Г. Самарас [G. Samaras] и г-ца М. Пашева [M. Pasheva] от Министерство на правосъдието. В писмо от 8 април 2003 жалбоподателят оспорил представителната власт на агентите и поискал от Съда да не взема предвид представените от тях становища от името на Правителството. На 18 март 2004 Съдът отхвърлил възражението на жалбоподателя.

3. Жалбоподателя твърди, по-специално, че не били налице достатъчно основания, обосноваващи продължителността на задържането му под стража, че съдебният контрол върху тази мярка за неотклонение бил формален, че жалбите срещу задържането не били незабавно разгледани в негово присъствие, че не разполагал с гарантирано от закона право на обезщетение във връзка с твърдените нарушения на член 5 от Конвенцията, както и че наказателното дело срещу него не било гледано в разумен срок.

4. Жалбата е внесена в Съда на 1 ноември 1998, когато влиза в сила Протокол № 11 към Конвенцията (член 5, алинея 2 от Протокол № 11).

5. Жалбата първоначално е разпределена на Четвърто отделение на Съда (член 52, алинея 1 от Правилника на Съда). В рамките на това отделение, в съответствие с член 26, алинея 1, е определен състав, който да разгледа делото (член 27, алинея 1 от Конвенцията).

6. С решение от 11 май 2000 Съдът (Четвърто отделение) обявява жалбата за частично недопустима.

7. На 1 ноември 2001 Съдът променя състава на своите отделения (член 25, алинея 1). Настоящото дело е разпределено на новообразуваното Първо отделение (член 52, алинея 1).

8. С решение от 6 февруари 2003 Съдът (Първо отделение) обявява останалата част от жалбата за допустима.

9. Страните не представят писмено становище относно съществуването на спора.

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВАТА ПО ДЕЛОТО

10. Жалбоподателят е роден през 1963 и живее в Пловдив.

A. Наказателното производство срещу жалбоподателя

1. Предварителното производство

11. На 11 март 1996 Пловдивската районна прокуратура образувала производство срещу жалбоподателя, управител на банка, и няколко други лица по обвинение в извършване на редица финансови сделки в нарушение на закона (*Вж. Янков с/у България*, № 39084/97, абзац 11, 11 декември 2003 [*Yankov v. Bulgaria*, no. 39084/97, § 11, 11 December 2003] и *Белчев с/у България*, № 39270/98, абзац 11, 8 април 2004 [*Belchev v. Bulgaria*, no. 39270/98, § 11, 8 April 2004]).

12. На 12 март 1996 срещу жалбоподателя било повдигнато обвинение, че е потвърдил тридесет и пет трансфера на пари от България в чужбина в нарушение на служебните си задължения, с цел да набави незаконна облага за други лица.

13. В хода на разследването жалбоподателят бил обвинен също така, че се е задължил от името на банката по девет записи на заповед, издадени от дружества, свързани с г-н Белчев, както и че незаконно е притежавал огнестрелни боеприпаси.

14. Общо осем лица били обвинени. В хода на разследването няколко пъти били правени изменения на обвинението.

15. В рамките на следствието, продължило приблизително четиринадесет месеца, следователят разпитал четиридесет и седем свидетели, проучил множество финансови и банкови документи, назначил експертизи и предприел претърсвания.

16. На 5 май 1997 разследването приключило и следственото дело било изпратено на прокурора.

17. На 1 юли 1997 прокурорът внесъл в Пловдивския районен съд обвинителен акт от тридесет и две страници, с приложени към него двадесет тома писмени доказателства.

2. Съдебният процес

18. Първото по делото съдебно заседание се провело от 17 до 30 септември 1997. Пловдивският районен съд разпитал обвиняемия, свидетели и експерти. Някои от свидетелите не се явили. Както прокуратурата, така и защитата поискали отлагане на делото

19. Съдебният процес продължил на 25 ноември 1997. Районният съд разпитал няколко свидетели. Десет други свидетели не се явили, тъй като били нередовно призовани, а други – макар надлежно призовани, не се явили. Делото било отложено за 7 януари 1998.

20. Следващите заседания се провели на 7 и 8 януари 1998. Съдът отложил делото за 9 април поради неявяване на някои от свидетелите и постановил изготвяне на допълнителна счетоводна експертиза.

21. Насроченото за 9 април 1998 заседание било отложено за 6 юли 1998, а след това за 19 октомври 1998 поради заболяване на един от останалите обвиняеми.

22. На 19 октомври 1998 Районният съд провел последното заседание по делото. Изслушал устните прения на страните.

23. На 30 октомври 1998 Районният съд признал жалбоподателя за виновен. Осъдил го на девет години лишаване от свобода и го лишил от право да заема длъжността директор на банков клон за срок от дванадесет години.

24. Мотивите на решението на Районния съд били депозираны в деловодството на съда на неупомената дата в края на януари 1999.

25. На няколко пъти в хода на производството достъпът до наказателното дело се оказал невъзможен, тъй като то било изпращано на компетентния съд за произнасяне по жалби, подадени от другите обвиняеми срещу задържането им под стража. На практика, при тези обжалвания, заедно със съответната жалба се изпращала цялата наказателна преписка.

26. В хода на производство Районният съд, а впоследствие Окръжният съд прибегвали до съдействието на полицията за установяване на адресите на свидетелите и осигуряване на тяхното явяване.

3. Въззивното производство

27. На неупомената дата през ноември 1998 жалбоподателят обжалвал осъждането и присъдата си.

28. Повече от година по-късно, на 6 декември 1999, Пловдивският окръжен съд провел първото си заседание, което било отложено за 13 март 2000 поради здравословни проблеми на един от останалите обвиняеми.

29. На 13 и 14 март 2000 Окръжният съд продължил разглеждането на делото.

30. На 5 юни 2000 Окръжният съд отменил присъдата на първата инстанция и върнал делото на предварителното производство.

4. Възобновеното предварително производство

31. Окръжната прокуратура, намирайки решението на Окръжния съд за неясно и неправилно, протестираше същото и поискаше неговото тълкуване. Последвал спор относно срока за подаване на въпросния протест до Върховния касационен съд. На 27 ноември 2000 този съд отхвърлил протеста на прокуратурата.

32. След това по делото не били предприети никакви процесуално-следствени действия, най-малко до април 2003, датата на последните сведения от страните. Към този момент разглеждането на делото на жалбоподателя било висящо пред органите на прокуратурата.

Б. Задържането на жалбоподателя

33. На 12 март 1996 жалбоподателят бил арестуван и изправен пред следовател, който му наложил мярка за неотклонение “задържане под стража”. По-късно постановлението било потвърдено от прокурор.

34. На 26 септември 1997, по време на първото съдебно заседание, жалбоподателят поискал от Районния съд да бъде освободен. Той посочил, че не би могъл да се укрие, тъй като имал съпруга и дете, за които трябвало да се грижи. Не би могъл също така да попречи на разследването, тъй като вече били събрани всички доказателства. На последно място, изтъкнал, че не съществувала опасност да извърши престъпление, защото бил освободен от заеманата от него длъжност в банката. Молбата била отхвърлена от Районния съд по следните съображения:

“Жалбоподателят е обвинен в извършването на тежко умишлено престъпление. Все още има доказателства за събиране. Ето защо съдът счита, че съществува реална опасност жалбоподателят да пречатства разследването.”

35. На 7 октомври 1997 жалбоподателят обжалвал. На 9 октомври Районният съд, не намирайки основания да измени определението си, изпратил жалбата на Окръжния съд. На 20 октомври Окръжният съд

потвърдил атакуваното определение, приемайки, че жалбоподателят бил обвинен в тежко умишлено престъпление и следователно трябвало да бъде задържан под стража.

36. На 25 ноември 1997, по време на второто съдебно заседание, жалбоподателят отново поискал да бъде освободен. Той твърдял, че фактите по делото били изяснени: оставало да бъдат разпитани само двама свидетели. Следователно не съществувала опасност да осуети разкриването на обективната истина. Нито пък опасност на извърши друго престъпление. Районният съд отказал, мотивирайки се лаконично, че жалбоподателят бил обвинен в извършване на тежко умишлено престъпление, че не били настъпили нови обстоятелства и че следователно трябвало да остане в ареста. На 4 декември жалбоподателят обжалвал, позовавайки се на липса на данни, че може да избяга, да пречи на разследването – особено предвид обстоятелството, че делото било стигнало до съд – или да се опита да подбуди към лъжесвидетелстване свидетели или експерти. На 5 декември Районният съд, не намирайки основания да измени определението си, изпратил жалбата на Окръжния съд. На 15 декември Окръжният съд отхвърлил жалбата, като приел, че жалбоподателят бил обвинен в извършване на тежко умишлено престъпление и следователно задържането му под стража било обосновано, особено предвид тежестта на твърдяното престъпление.

37. На третото съдебно заседание, проведено на 8 януари 1998, жалбоподателят отново поискал да бъде освободен. Той заявил, че поради отлагането на делото, задържането му следвало да бъде отменено. Не съществувала опасност да осуети разкриването на обективната истина или да избяга. Упоритият отказ на съда да го освободи превърнал наложената му мярка за неотклонение “задържане под стража” във форма на наказание. Освен това другите обвиняеми били освободени под гаранция. Районният иск отхвърлил молбата, посочвайки следното:

“Съдът намира, че молбата на жалбоподателя за освобождаване е неоснователна. Той е обвинен в извършването на тежко умишлено престъпление и следователно трябва да остане в ареста ... Обстоятелството, че останалите обвиняеми не били задържани под стража няма нищо общо със задържането на жалбоподателя.”

38. На 16 януари 1998 жалбоподателят обжалвал, твърдейки, че фактите по делото вече били изяснени, че имал постоянен адрес и че семейството му преживявало тежко продължителното му задържане. На 22 януари Районният съд потвърдил определението си и изпратил жалбата на Окръжния съд. На 23 януари този съд отхвърлил жалбата с аргумента, че жалбоподателят бил обвинен в извършването на тежко умишлено престъпление. Поради това задържането било законосъобразно съгласно член 152 от Наказателно-процесуалния

кодекс („НПК“), който, освен в изключително случаи, предвиждал задължително задържане под стража на лицата, обвинени в извършването на тежко умишлено престъпление. За да се приложи изключението, предвидено в член 152, алинея 2, били необходими били действителни факти, от които е видно, че не е налице опасност жалбоподателят да се укрие, извърши друго престъпление или осуети разкриването на обективната истина. Твърденията на жалбоподателя за чисто съдебно минало, постоянен адрес и пр. не доказвали липса на такава опасност.

39. На 17 април 1998 жалбоподателят подал молба за освобождаване, в която заявявал, че има постоянен адрес и не възнамерява да се укрие или да попречи на разследването. На 23 април Районният съд провел заседание за разглеждане на молбата и я отхвърлил със следните мотиви:

“Съдът намира, че молбата на жалбоподателя за освобождаване е неоснователна. Срещу жалбоподателя е повдигнато обвинение за тежко умишлено престъпление и съществува опасност същият да пречатства разследването или да извърши друго престъпление [...]”

40. На 29 април 1998 жалбоподателят обжалвал, посочвайки, че неговото продължително задържането – повече от две години – не било обосновано. На следващия ден Районният съд потвърдил определението си и изпратил жалбата на Окръжния съд, който от своя страна я отхвърлил на 11 май, като приел, че не били налице обективни обстоятелства, налагащи извода, че жалбоподателят няма да възпрепятства разследването. Продължителността на задържането не била причина за отклонение от строгите изисквания на член 152 от НПК.

41. На проведеното на 6 юли 1998 съдебно заседание жалбоподателят отново поискал да бъде освободен. Той посочил, че не съществува опасност да се укрие, извърши друго престъпление или избяга. Освен това, предвид отлагането на делото, неговото задържане щяло да надхвърли две години и половина и по този начин да се превърне във вид наказание. Районният съд отхвърлил молбата, обяснявайки лаконично, че жалбоподателят бил обвинен в извършване на тежко умишлено престъпление и че нямало промяна на обстоятелствата. На 15 юли жалбоподателят подал жалба, в която твърдял, че фактите по делото били установени и че бил с чисто съдебно минало. На 22 юли Районният съд отказал да измени определението си и изпратил жалбата на Окръжния съд. На 27 юли Окръжният съд я отхвърлил със следните мотиви:

“Жалбоподателят е обвинен в извършване на тежко умишлено престъпление. Съгласно член 152 от НПК това е достатъчно основание за налагане на мярка за неотклонение “задържане под стража”. Изключенията на член 152, алинея 2 не

са налице, доколкото жалбоподателят може да избяга или осуети разкриването на обективната истина.”

42. На 12 август 1998 жалбоподателят подал молба за освобождаване. Той се позовал на липсата на факти, сочещи, че може да се укрие, да извърши друго престъпление или да попречи на разследването. На 10 септември Районният съд провел заседание за разглеждане на молбата и я отхвърлил. Той приел, че жалбоподателят бил обвинен в извършване на тежко умишлено престъпление и че съществувала опасност да осуети разкриването на обективната истина или да извърши друго престъпление. Освен това, делото щяло скоро да приключи. Жалбоподателят не обжалвал пред Окръжният съд.

43. Всички жалби, подадени от жалбоподателя срещу отказите на Районния съд да го освободи, били разгледани от Окръжния съд в закрито заседание, без участието на страните.

44. Жалбоподателят не твърди, че задържането му е продължило след като Окръжният съд отменил присъдата му с решение от 5 юни 2000.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И СЪДЕБНА ПРАКТИКА

A. Престъплението, в което бил обвинен жалбоподателят

45. Член 282, алинея 1 от Наказателния кодекс (НК) гласи следното:

“Длъжностно лице, което наруши или не изпълни служебните си задължения, или превиши властта или правата си с цел да набави за себе си или за друго облага или да причини другиму вреда и от това могат да настъпят немаловажни вредни последици, се наказва с лишаване от свобода до пет години...”

46. Член 282, алинея 3 във връзка с първата и втората алинея на същата разпоредба, предвижда наказание лишаване от свобода от три до десет години в особено тежки случаи, ако от деянието са настъпили значителни вредни последици или е извършено от лице, което заема отговорно служебно положение.

47. Член 339, алинея 1 предвижда, че който държи огнестрелни оръжия или боеприпаси, без да има за това надлежно разрешение, се наказва с лишаване от свобода до шест години.

B. Разпоредби, уреждащи задържането под стража

1. Правна уредба и практика, свързани с изискванията и основанията на мярката за неотклонение “задържане под стража

48. Задържането под стража се урежда от член 152 от НПК, който в приложимата си част гласи следното:

“1. Мярка за неотклонение задържане под стража се взема за тежки умишлени престъпления.

2. В случаите на ал. 1 мярката за неотклонение “задържане под стража” може да не се вземе, ако няма опасност обвиняемият да се укрие, да осуети разкриването на обективната истина или да извърши друго престъпление...”

49. "Тежко престъпление" съгласно член 93, точка 7 от НК е това, за което по закона е предвидено наказание лишаване от свобода повече от пет години.

50. Върховният съд се е произнесъл, че в съдебните производства, образувани по жалба срещу мярка за неотклонение “задържане под стража”, съдът не проверява налице ли са достатъчно доказателства за виновността на обвиняемия в извършването на определено престъпление. Съдилищата трябва да преценяват само законността на постановлението за налагане на мярката за неотклонение. (опред. № 24 от 23 май 1995 г. по н.д. № 268/95 г. на ВС I н.о.).

51. Според съдебната практика на Върховния съд към процесния момент (понастоящем поне отчасти остаряла в резултат на измененията, влезли в сила от 1 януари 2000), член 152, алинея 1 предвиждал задържане под стража на лице, обвинено в извършване на тежко умишлено престъпление. Изключение от това било възможно единствено, в съответствие с член 152, алинея 2, когато опасността обвиняемият да се укрие или да извърши друго престъпление е изключена по несъмнен и обективен начин, например, поради сериозно заболяване на задържания, напреднала възраст или изолиране от обществото на друго основание, например за изтърпяване на наказание лишаване от свобода (опред. № 1 от 4 май 1992 г. по н.д. № 1/92 г. на ВС I н.о.; опред. № 48 от 2 октомври 1995 г. по н.д. № 583/95 г. на ВС I н.о.; опред. № 78 от 6 ноември 1995 г. по н.д. 768/95 г.).

2. Съдебен контрол върху задържането по време на съдебното производство

52. Жалбите на задържаните лица срещу задържането им под стража в съдебното производство се разглеждат от съответните съдилища. Тези жалби могат да бъдат разгледани в закрито заседание, без участието на страните, или в открито заседание. Законът не задължава съда да се произнесе в определен срок.

53. Определенията на съда подлежат на обжалване пред по-горестоящия съд (член 344, алинея 3 от НПК). Жалбата се подава в седемдневен срок (член 345) пред съда (член 318, алинея 2 във връзка с член 348, алинея 4). След като получи жалбата съдът, в разпоредително заседание, решава дали съществуват основания за отмяна или изменение на решението си. Ако прецени, че такива не са налице, той изпраща жалбата на по-горния съд (член 347).

54. Преди това обаче, съдът е длъжен да съобщи жалбата на другата страна (прокурора) и да получи писмените ѝ възражения (членове 320 и 321 във връзка с член 348, алинея 4). Законът не предвижда съобщаването на тези възражения на жалбоподателя.

55. Въззивният съд разглежда жалбата в разпоредително заседание, в отсъствието на страните, а когато намери за необходимо – в съдебно заседание с призоваване на страните (член 348, алинея 1). Законът не задължава съда да се произнесе в определен срок.

В. Закон за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани

56. В приложимата си част член 2 от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани (State Responsibility for Damage Act of 1988) гласи следното:

“Държавата отговаря за вредите, причинени на граждани от органите на ..., следствието, прокуратурата, съда ... от незаконно:

1. задържане под стража ..., когато то е отменено поради липса на законно основание [...]”

57. Докладваната съдебна практика по член 2 (1) от закона е оскъдна. В две скорошни решения Върховният касационен съд е постановил, че постановленията за задържане под стража трябва да се считат за “отменени поради липса на законни основания” – и че отговорността на държавата възниква – когато наказателното производство е приключило поради недоказаност на обвинението (реш. № 859/2001 г. от 10 септември 2001 г. по г.д. № 2017/2000 г. на ВКС) или когато обвиняемият е бил оправдан (реш. № 978/2001 г. от 10 юли 2001 г. по г.д. № 1036/2001 г. на ВКС). Очевидно е възприето становището, че в такива случаи постановлението за задържане под стража е лишено с обратна сила от правните си основания, доколкото обвиненията са се оказали неоснователни.

58. От друга страна, Правителството не е посочило пред Съда пример за иск, уважен на основание член 2 (1) от закона във връзка с незаконно постановление за задържане под стража по висящо наказателно производство или производство, приключило с влязла в сила осъдителна присъда. Изглежда определенията за отмяна на

задържането под стража по висящо наказателно производство никога не са се считали за актове “отменени поради липса на законни основания” по смисъла на член 2 (1) от закона. Освен това понятията “незаконно” и “липса на законни основания” очевидно препращат към незаконосъобразността съгласно вътрешното право.

59. Съгласно член 2 (2) от закона, при определени обстоятелства е възможно да се предяви иск за вреди, причинени от “незаконно повдигане на обвинение”. Такъв иск може да се предяви единствено ако обвиняемият е бил оправдан от съд или наказателното производство е било прекратено от съда или органите на прокуратурата, тъй като обвиняемият не е извършил престъплението, деянието не е представлявало престъпление или наказателното производство е било образувано след изтичане на определен срок или въпреки настъпила амнистия. За разлика от разрешението, възприето във връзка с член 2 (1) (*Вж.* абзац 57 по-горе), Върховният касационен съд приел, че отговорност не възниква на основание член 2 (2) когато наказателното производство е било прекратено на етапа на досъдебното производство поради недоказаност на обвинението (реш. № 1085/2001 г. от 26 юли 2001 г. по г.д. № 2263/2000 г. на ВКС IV г.о.).

60. Лицата, търсещи обезщетение за вреди, причинени от актове на органите на следствието и прокуратурата или съдилищата при обстоятелства, попадащи в обхвата на Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на граждани нямат право да предявят иск по общия ред за реализиране на деликтната отговорност, тъй като законът е *lex specialis* и изключва приложението на общия режим (член 8 (1) от закона; реш. № 1370/1992 г. от 16 декември 1992 г., по г.д. № 1181/1992 г. на ВС IV г.о.). Правителството не се е позовало на нито един уважен по общия ред иск във връзка с незаконно задържане под стража.

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 5, АЛИНЕЯ 3 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

61. Жалбоподателят се оплаква на основание член 5, алинея 3 от Конвенцията, че срокът на задържането му бил прекалено дълъг, че не били налице достатъчно основания, които да го обосновават, както и че в хода на производството били настъпили забавяния.

62. В приложимата си част член 5, алинея 3 от Конвенцията гласи следното:

“Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в съответствие с разпоредбите на т. 1 (с) на този член ... има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда ...”

63. Жалбоподателят твърди, че властите не са доказали съществуването на каквато и да било опасност да се укрие или извърши престъпление. Доколкото никога не бил осъждан, имал семейство, стабилна работа и постоянен адрес, не било необходимо да бъде задържан под стража.

64. Жалбоподателят посочва, че е склонен да приеме твърдението на Правителството, че разследването било приключено бързо, но счита, че на съдебната фаза на производството били настъпили значителни забавяния.

65. Правителството поддържа, че необходимостта на задържането под стража се презюмирала поради тежестта на повдигнатото срещу жалбоподателя обвинение. Освобождаването било възможно само ако последният установи, че не съществува опасност, дори нищожна, от укриване или извършване на престъпление. Той не бил направил това.

66. По-нататък Правителството твърди, че властите са работили по случая с необходимото усърдие. Делоето било много сложно: осем души били обвинени в извършването на престъпления, свързани със сложни финансови сделки. Наказателната преписка била съставена от двадесет тома. На съдебната фаза на производството прокуратурата поискала разпит на около шестдесет свидетели, а защитата - на още свидетели. Трудностите при призоваването на толкова много свидетели неизбежно причинили отлагания. Жалбоподателят и други обвиняеми били отговорни за редица отлагания на заседания поради заболяване или за представяне на допълнителни доказателства. Освен това, делото било изпращано на въззивната инстанция осем пъти за разглеждане на жалби срещу задържането под стража. Районният съд взел всички необходими мерки за ускоряване на производството: насрочвал е заседания през три месеца и е търсил съдействие от полицията за призоваване на свидетели.

67. Съдът отбелязва, че жалбоподателят бил арестуван на 12 март 1996 и осъден от Районния съд на 30 октомври 1998 (*Вж.* абзаци 23 и 33 по-горе). Следователно относимият период е две години, седем месеца и осемнадесет дни.

68. Съществуването на обосновано съмнение, че задържаното лице е извършило престъпление е условие *sine qua non* за законността на продължаването на задържането, но след определен период от време не е достатъчно. В такива случаи, Съдът трябва да установи дали останалите основания, изложени от съдебните органи, все още обосновават лишаването от свобода. Когато тези основания са “относими” и “достатъчни”, Съдът трябва също така да се увери, че компетентните национални органи са проявили “особено усърдие” при

провеждане на производството (*Вж. Лабита с/у Италия* [ГО], № 26772/95, абзац 152-53, ЕКПЧ 2000-IV [*Labita v. Italy* [GC], по. 26772/95, §§ 152-53, ECHR 2000-IV]).

69. В частичното си решение по допустимост от 11 май 2000 по настоящото дело Съдът е отхвърлил като явно неоснователно твърдението на жалбоподателя относно липса на обосновано съмнение, че е извършил престъпление. Жалбоподателят бил държан в ареста по подозрение, че е съставил банкови документи в противоречие с финансовите и банкови нормативни актове и е нарушил служебните си задължения, за да прехвърли значителни парични суми от България в чужбина, с цел получаване на незаконна облага.

70. Що се отнася до основанията за потвърждаване на задържането, Съдът намира, че настоящото дело е сходно с делото *Илийков с/у България* (№ 33977/97, 26 юли 2001) [*Ilijkov v. Bulgaria* (no. 33977/96, 26 July 2001)]. В решението по делото *Илийков* Съдът е приел следното:

“79. Властите са прилагали закон и практика, според които е имало презумпция за необходимост от задържане в случаите, когато предвиденото наказание надхвърля определена степен на строгост ...

80. Доколкото строгостта на предвиденото наказание е съществен елемент ... Съдът нееднократно е подчертавал, че сама по себе си тежестта на обвинението не може да оправдае дългите периоди на задържане под стража ...

Това е особено вярно в настоящия случай, при който съгласно националния закон и практика квалификацията на деянието - а оттам и предвиденото наказание - се определят от прокурорските власти, без съдебен контрол по въпроса дали доказателствата подкрепят едно разумно подозрение, че обвиняемият е извършил деяние, за което се предвижда наказание лишаване от свобода за съответния срок ...

82. Единственото друго основание за продължителното задържане на жалбоподателя е констатацията на националните съдилища, че не са налице изключителни обстоятелства, налагащи освобождаването му.

83. Това заключение, обаче, не се основава на анализ на всички относими факти. Властите са приели за ирелевантни аргументите на жалбоподателя, че не е осъждан, че има семейство и стабилен начин на живот, както и че с течение на времето всяка възможна опасност да се укрие или да укрие доказателства е станала незначителна ...

Те са стигнали до това заключение, тъй като по силата на член 152 от Наказателно-процесуалния кодекс и практиката на Върховния съд, установената в този текст презумпция е оборима само в изключителни случаи, в които - поради сериозно заболяване или други изключителни фактори - не съществува дори и хипотетична възможност за укриване, извършване на ново престъпление или укриване на доказателства.

Нещо повече, в тежест на задържания е било да докаже съществуването на такива изключителни обстоятелства, а ако не успее да стори това е следвало да остане задържан по време на целия процес ...

84. Съдът подчертава отново, че продължителното задържане може да бъде оправдано в даден случай само ако са налице конкретни данни за действително изискване на обществен интерес, което - независимо от презумпцията за невинност - надделява над правилото за зачитане на личната свобода. Всяка система на задължително задържане под стража ... е сама по себе си несъвместима с чл. 5, т. 3 от Конвенцията (*Вж.* решението от 26 юни 1991 г. по делото *Letellier v. France*, Series A no. 207, § § 35-53; решението от 12 декември 1991 г. по делото *Clooth v. Belgium*, Series A no. 225, § 44; решението от 17 март 1997 г. по делото *Muller v. France*, Reports of Judgments and Decisions 1997-II, § § 35-45; цитираното по-горе решение по делото *Labita*, § § 152 и 162-165 и цитираното по-горе решение по делото *Jecius v. Lithuania*, § § 93 и 94) ...

85. ... Прехвърлянето на тежестта на доказване върху задържания в такива случаи е равнозначно на отстъпване от правилото на член 5 от Конвенцията - текст, според който задържането е изключително отклонение от правото на лична свобода и е допустимо само в изчерпателно изброени и стриктно дефинирани случаи."

71. Имайки предвид съображенията, изложени от националните съдилища в подкрепа на продължителното задържане на г-н Хамънов (*Вж.* абзаци 34-42 по-горе), Съдът намира, както по делото *Илийков*, че като не са посочили конкретни относими факти и са се позовали единствено на предвидената в закона презумпция, основаваща се на тежестта на обвинението и прехвърляща върху обвиняемия тежестта да докаже, че не съществува дори хипотетична опасност да се укрие, извърши друго престъпление или възпрепятства разследването, властите са удължили престоя на жалбоподателя в ареста на основания, които не могат да се възприемат за достатъчни (*Вж.* също така обобщенията върху приложимото вътрешно право в абзаци 48-51 по-горе и твърдението на Правителството в абзац 65 по-горе).

72. Ето защо Съдът намира, че държавните органи не са успели да мотивират оставането на жалбоподателя в ареста за периода от две години и близо седем месеца. При тези обстоятелства не е необходимо да се разглежда дали производството е било проведено с дължимото старание.

73. Следователно е налице нарушение на член 5, алинея 3 от Конвенцията, доколкото задържането на жалбоподателя не било обосновано през целия период, а последният освен това бил прекалено дълъг.

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 5, АЛИНЕЯ 4 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

74. Жалбоподателят се оплаква на основание член 5, алинея 4 от Конвенцията, че съдебният контрол върху задържането е бил само формален, че жалбите му до компетентния съд не били разгледани в кратък срок и в негово присъствие, а в разпоредителни заседания.

75. Член 5, алинея 4 от Конвенцията гласи следното:

“Всяко арестувано или лишено от свобода лице има право да обжалва законността на неговото задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай, че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице.”

76. Жалбоподателят твърди, че според вътрешното законодателство и практика към процесния момент обхватът на съдебния контрол върху задържането под стража бил много ограничен. В резултат на това, постановените по делото на жалбоподателя определения не съдържащи подходящ анализ на всички фактори, определящи законността на задържането.

77. По-нататък жалбоподателят посочва, че жалбите му не били разгледани в кратък срок и че изискванията на състезателното производство били нарушени, тъй като Окръжният съд разгледал всички жалби в негово отсъствие в рамките на разпоредително заседание.

78. Правителството твърди, че това оплакване било явно неоснователно, доколкото съдилищата били взели предвид всички относими фактори и били действали съгласно закона и с необходимото усърдие.

79. Съдът намира, че както по делата *Николова (с/у България [ГО], № 31195/96, ЕКПЧ 1999-II)* и *Илийков* (цитирано по-горе) националните съдилища, разгледали жалбите на жалбоподателя срещу задържането му, са прилагали съдебната практика на Върховния съд към онзи момент, поради което са свели преценката относно поставените пред тях въпроси до проверка дали следователят или прокурорът са повдигнали срещу жалбоподателя обвинение за “тежко умишлено престъпление” по смисъла на НК (*Вж.* абзаци 34-42 по-горе).

80. В жалбите си обаче, жалбоподателят навел доводи, поставящи под съмнение основанията за неговото задържане. Той изтъкнал конкретни факти, например, че всички доказателства били събрани през първите няколко месеца от разследването, което обстоятелство изключило опасността да осуети разкриването на обективната истина, както и че предвид неговата възраст, семейни връзки и начин на живот не съществувала опасност да се укрие.

81. В решенията си вътрешните съдилища пренебрегнали тези аргументи, очевидно приемайки ги за неотнесими към въпроса за законосъобразността на задържането на жалбоподателя.

82. Съдът напомня, че задържаните лица имат право на контрол за спазването на процесуалните и материални изисквания за “законност” на лишаването им от свобода по смисъла на Конвенцията. Поради това компетентният съд трябва да провери както съответствието с процесуалните правила на вътрешното право, така и разумността на мотивираните ареста съмнения и законността на преследваната със

задържането цел (*Вж. Бродан и други с/у Обединеното кралство*, решение от 29 ноември 1988, Поредица А № 145-В, стр. 34-35, абзац 65 [*Brogan et autres c. Royaume-Uni*, arrêt du 29 ноември 1988, série A n° 145-В, pp. 34-35, § 65] и *Грауслис с/у Литва*, № 36743/97, абзац 51-55, 10 октомври 2000 [*Grauslys v. Lithuania*, no. 36743/97, §§ 51-55, 10 October 2000]).

83. Макар член 5, алинея 4 от Конвенцията да не задължава съдията, разглеждащ жалба срещу задържане под стража, да обсъди всички изложени от жалбоподателя доводи, той е длъжен да вземе предвид изтъкнатите от него конкретни факти, поставящи под съмнение наличието на условията, съществени за “законосъобразността” на лишаването му от свобода по смисъла на Конвенцията (решение по цитираното по-горе *Николова*, абзац 61).

84. Твърденията на жалбоподателя са съдържали такива конкретни факти и не са изглеждали неприемливи или произволни. Пренебрегвайки ги националните съдилища не са осигурили съдебен контрол с обхват и характер според изискванията на член 5, алинея 4 от Конвенцията.

85. Следователно е налице нарушение на член 5, алинея 4 от Конвенцията.

86. Жалбоподателят се оплаква също така, че жалбите срещу задържането му не били разгледани в кратък срок и че принципът за “равенство на оръжията” бил нарушен. След като установи, че обхватът и характерът на съдебният контрол, осигурен на жалбоподателя от вътрешните съдилища, не отговаря на изискванията на член 5, алинея 4 от Конвенцията, Съдът не счита за необходимо да се произнася дали други изисквания на същата разпоредба също са били нарушени.

III. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 5, АЛИНЕЯ 5 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

87. Жалбоподателят се оплаква на основание член 5, алинея 5 от Конвенцията, че не е разполагал с гарантирано от закона право на обезщетение във връзка с твърдените нарушения на член 5.

88. Член 5, алинея 5 от Конвенцията гласи следното:

“Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в нарушение на изискванията на този член, се ползва с осигурено от правните процедури право на обезщетение.”

89. Жалбоподателят посочва, че българското право не предвижда възможност да се получи обезщетение за задържане, извършено в нарушение на Конвенцията, но в съответствие с изискванията на НПК.

Той подчертава, че няма дори един случай, при който задържано лице да е получило обезщетение при такива обстоятелства.

90. Правителството не излага становище по това оплакване.

91. Съдът отбелязва, че задържането под стража на жалбоподателя нарушава неговото право делото му да бъде гледано в разумен срок или да бъде освободен преди гледане на делото в съда (*Вж.* абзац 73 по-горе), както и правото му да образува производство, в което всички обстоятелства, свързани със законността на задържането, да бъдат преценени от съда (*Вж.* абзац 85 по-горе).

92. Следователно член 5, алинея 5 от Конвенцията е приложим. Поради това Съдът трябва да установи дали българското законодателство осигурява или не на жалбоподателя гарантирано от закона право на обезщетение за нарушенията на член 5 от Конвенцията в настоящия случай.

93. Съгласно член 2 (1) от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на гражданите, задържаните лица могат да търсят обезщетение единствено ако постановлението за задържане под стража е било отменено “поради липса на законни основания”. Този израз очевидно се отнася до незаконосъобразността съгласно вътрешното право. Доколкото може да се направи извод от докладваната оскъдната практика по тази разпоредба, член 2 (1) се е прилагал само в случаи, при които наказателното производство е било приключило поради недоказаност на обвинението или оправдаване на обвиняемия (*Вж.* абзаци 57-58 по-горе).

94. В настоящия случай според съдилищата задържането под стража на жалбоподателя напълно съответствало на изискванията на вътрешното право, а производството срещу него все още е висящо. Ето защо жалбоподателят няма право на обезщетение на основание член 2 (1) от Закона за отговорността на държавата за вреди, причинени на гражданите. Нито пък член 2 (2) от закона е приложим (*Вж.* абзац 59 по-горе).

95. Следователно в случая на жалбоподателя Законът за отговорността на държавата за вреди, причинени на гражданите не осигурява гарантирано от закона право на обезщетение.

96. Освен това очевидно никоя друга разпоредба от българското законодателство не предоставя такова право (*Вж.* абзац 60 по-горе).

97. Поради това Съдът намира, че българското законодателство не осигурява на жалбоподателя гарантирано от закона право на обезщетение, съгласно изискването на член 5, алинея 5 от Конвенцията. Ето защо е налице нарушение на тази разпоредба.

IV. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 6, АЛИНЕЯ 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

98. Жалбоподателят се оплаква на основание член 6, алинея 1 от Конвенцията от продължителността на образуваното срещу него наказателно производство.

99. В приложимата си част член 6, алинея 1 от Конвенцията гласи следното:

“Всяко лице ... при наличието на каквото и да е наказателно обвинение срещу него има право на ... гледане на неговото дело в разумен срок от ... съд ...”

100. Жалбоподателят препраща към твърденията си във връзка с член 5, алинея 3 отбелязва дългия период от време между обявяването на мотивите на Районния съд през януари 1999 и първото заседание пред Окръжния съд. Освен това, делото било върнато на предварителното производство и имало вероятност да продължи още няколко години.

101. Правителството също препраща към становището си по член 5, алинея 3 и подчертава сложността на делото и нуждата от повече време.

102. Съдът отбелязва, че производството започвало през март 1996. През април 2003, датата на последните сведения от страните, производството било висящо на етапа на предварителното производство, след като с решението си 5 юни 2000 Окръжният съд отменил присъдата на жалбоподателя и върнал делото за допълнително разследване (*Вж.* абзаци 11 и 32 по-горе).

103. Ето защо до момента производството продължило най-малко седем години и един месец и по последната информация все още е висящо.

104. Съдът отбелязва, че наказателното производство срещу жалбоподателя представлявало фактическа и юридическа сложност. То обхващало обвинения срещу няколко лица за извършване на престъпления, свързани с редица финансови сделки (*Вж.* абзаци 11-14 по-горе).

105. До октомври 1998, когато жалбоподателят бил осъден от Районния съд, не е имало съществени забавяния по вина на властите. Окръжният съд обаче провел първото си заседание по жалбата на жалбоподателя през декември 1999, повече от година след нейното подаване. Освен това, след 5 юни 2000 по делото не били извършени никакви действия. То все още е висящо на етапа на предварителното производство (*Вж.* абзац 32 по-горе).

106. Имайки предвид критериите, възприети в съдебната му практика за преценката на разумността на срока на производството (*Вж.*, сред много други решения, *Пелисие и Саси с/у Франция* [ГО], № 25444/94, ЕКПЧ 1999-II [*Pélissier and Sassi v. France* [GC], no. 25444/94, ECHR 1999-II] и *Педерсън и Баадсгаард с/у Дания*, № 49017/99, 19 юни 2003 [*Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*, no.

49017/99, 19 June 2003]), Съдът намира, че продължителността на наказателното дело срещу жалбоподателя не отговаря на изискването за разумен срок съгласно член 6, алинея 1 от Конвенцията.

107. Следователно е налице нарушение на тази разпоредба.

V. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

108. Член 41 от Конвенцията гласи следното:

“Ако съдът установи, че е имало нарушение на конвенцията или на протоколите към нея и ако вътрешното право на високодоговарящата страна допуска само частично обезщетение за последиците от това нарушение, съдът присъжда, ако това е необходимо, справедливо удовлетворение на потърпевщата страна.”

A. Вреди

109. Жалбоподателят претендира 7 700 евро (EUR) като обезщетение за неимуществени вреди. Той излага подробни твърдения във връзка с всяко конкретно нарушение на Конвенцията, подчертавайки тежестта на случая и позовавайки се на някои от решенията на Съда.

110. Препращайки към определени решения на Съда по предходни подобни дела с/у България, Правителството твърди, че претенцията е прекомерна, най-вече с оглед стандарта на живот в България.

111. Имайки предвид всички обстоятелства по делото и решавайки по справедливост, Съдът присъжда на жалбоподателя сума в размер на 4 000 евро като обезщетение за неимуществени вреди.

B. Съдебни разноски

112. Жалбоподателят претендира 3 875 евро за 76 часа и 30 минути работа на адвокат във връзка с производството пред Страсбург, при възнаграждение на час от 50 евро. Той претендира допълнителна сума от 386 евро за преводачески (превод на 49 страници), копирни, пощенски и режийни разноски. Жалбоподателят представя договор за правна помощ между него и адвоката му, график за изработени часове и пощенски разписки. Той моли присъдените от Съда суми за съдебни разходи да бъдат платени пряко на процесуалния му представител, г-н М. Екимджиев.

113. Правителството посочва, че: (а) претенцията за преводачески и други разноски, с изключение на пощенските разходи, не била подкрепена с документи; (б) претендираният брой часове бил прекомерен, доколкото за положения от адвоката труд било

необходимо половината от това време; и (в) възнаграждение от 50 евро на час било прекомерно, предвид стандарта на живот в България.

114. Съдът отбелязва, че жалбоподателят е представил договор за правна помощ и график за изработени от адвоката му часове във връзка с делото и че е поискал съдебните разноски да бъдат платени пряко на неговия адвокат, г-н М. Екимджиев.

115. Съдът счита, че претендираният брой часове изглежда прекомерен, поради което е необходимо намаление. Той счита също така, че намаление трябва да се направи и с оглед обстоятелството, че някои от оплакванията на жалбоподателя са били обявени за недопустими (*Вж.* абзац 6 по-горе). Освен това претенцията за разходи за преводачески услуги не била подкрепена от съответни документи. По-нататък Съдът намира, че същият адвокат е представлявал пред него г-н Янков, г-н Хамънов и г-н Белчев, които били обвинени в същото наказателно производство (*Вж.* абзац 2 по-горе, *Янков*, цитирано по-горе, абзац 2 и *Белчев*, цитирано по-горе, абзац 2). При тези обстоятелства, имайки предвид припокриването на фактите и оплакванията в техните жалби, Съдът счита за уместно допълнително намаляване на сумата.

116. Имайки предвид всички релевантни фактори и приспадайки сума от 630 евро, получени като правна помощ от Съвета на Европа, Съдът присъжда сума в размер на 2 000 евро като съдебни разноски, платими пряко на процесуалния представител на жалбоподателя, г-н М. Екимджиев.

В. Лихва за забава

117. Съдът счита за уместно лихвата за забава да се изчислява на основата на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка, към която се добавят три процента.

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ, СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. *Приема*, че е налице нарушение на член 5, алинея 3 от Конвенцията;
2. *Приема*, че е налице нарушение на член 5, алинея 4 от Конвенцията;
3. *Приема*, че е налице нарушение на член 5, алинея 5 от Конвенцията, тъй като българското право не е осигурило на жалбоподателя гарантирано от закона право на обезщетение;
4. *Приема*, че е налице нарушение на член 6, алинея 1 от Конвенцията;

5. *Приема,*

(а) че държавата-ответник следва да заплати на жалбоподателя, в срок от три месеца от влизането в сила на решението съгласно член 44, алинея 2 от Конвенцията, следните суми, като легова равностойност по курса, приложим в деня на плащането:

(i) 4 000 EUR (четири хиляди евро) като обезщетение за неимуществени вреди, платими на самия жалбоподател;

(ii) 2 000 EUR (две хиляди евро) като обезщетение за съдебни разходи, платими пряко на процесуалния представител на жалбоподателя г-н М. Екимджиев;

(iii) евентуалните данъци и такси върху посочената по-горе;

(б) че от изтичането на упоменатия по-горе тримесечен срок до плащането се дължи проста лихва върху горепосочените суми в размер на пределната ставка по заеми на Европейската централна банка през срока на неизпълнение, увеличена с три процента;

6. *Отхвърля* остатъка от претенцията за справедливо удовлетворение.

Изготвено на английски език и съобщено писмено на 8 април 2004, в съответствие с член 77, алинеи 2 и 3 от Правилника на Съда.

Сантьяго КЕСАДА
Заместник-секретар

Кристос РОЗАКИС
Председател